

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Григоренко О. І.

Стаття присвячена питанням правових засад конфіденційного співробітництва громадян з органами внутрішніх справ. Автор, на підставі аналізу нормативно-правових актів, існуючих точок зору науковців, виказує власне бачення проблеми та пропонує до цього якісно нові підходи.

Ключові слова: конфіденційне співробітництво; оперативно-розшукова діяльність; оперативні підрозділи; правове регулювання; правові засади.

Стаття посвящена вопросам правовых основ конфиденциального сотрудничества граждан с органами внутренних дел. Автор, на основе анализа нормативно-правовых актов, существующих точек зрения ведущих ученых, выражает собственное видение проблемы и предлагает к этому качественно новые подходы.

Ключевые слова: конфиденциальное сотрудничество; оперативно-розыскная деятельность; оперативные подразделения; правовое регулирование; правовые основы.

Article is devoted to the legal principles of a confidential co-operation with the public authorities of the Interior. Solution based on the analysis of legal acts existing viewpoints of scholars betrays its own vision and offers in this qualitatively new approaches.

Keywords: confidential co-operation; operatively-search activity; operational units; public goods; legal principles.

На сучасному етапі формування в Україні правової держави дослідження змісту нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері оперативно-розшукової діяльності набуває суттєвого як теоретичного, так і практичного значення. Боротьба зі злочинністю може успішно здійснюватися лише за умов ефективної роботи правоохоронних органів, зокрема й тих підрозділів органів внутрішніх справ, яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Правове регулювання розуміється передусім як вплив права на суспільні відносини [4, 25]. Тому головним призначенням правового регулювання можна визнати - функціональний, управлінський вплив на відповідні відносини. Відповідно, правове регулювання конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковій діяльності також носить насамперед функціональний характер, при цьому шляхом прийняття правових норм регулюються відносини між державою (її представниками) і громадянами у зв'язку з необхідністю захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави. Як слушно зазначають науковці, правове регулювання суспільних відносин є одним з різновидів державного владного впливу [6, 12]. Правове регулювання - це регламентація суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки й заснованих на них приписів індивідуального значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом. Категорія "правове регулювання" виражає динамічну сутність усієї юридичної надбудови, вона характеризує активно-творчу сторону права, відображає процес пере-

творення його з можливості на дійсність [8, 18]. Правове регулювання - це особлива регламентація суспільних відносин. Вона являє собою систему різноманітних юридичних засобів: норми права, юридичні факти, правові відносини, встановлення право - та дієздатності осіб і правового статусу громадян, визначення компетенції органів держави, правового становища громадських організацій, юридичних осіб та інших суб'єктів.

Правовою основою залучення громадян до конфіденційного співробітництва з оперативними підрозділами в протидії злочинам є сукупність правових норм, що містяться в нормативно-правових актах, які регламентують сам процес використання цієї категорії осіб, їх права та обов'язки, визначають гарантії законності в цій діяльності, соціальний і правовий захист співробітників і осіб, які залучаються до негласного співробітництва. Питанням правового регулювання конфіденційного співробітництва громадян з оперативними підрозділами ОВС присвячено праці багатьох науковців, серед яких слід вказати С.В. Албула, М.П. Водька, А.М. Волощука, О.Ф. Долженкова, В.П. Захарова, Б.А. Керницького, В.А. Некрасова, Д.Й. Никифорчука, М.Б. Саакяна, В.Є. Тарасенка, В.Ф. Усенка та інших.

Як справедливо зазначають В.Ф. Усенко, В.А. Некрасов, В.Я. Мацюк, діяльність державних органів у суспільстві регламентується відповідно до вимог і функцій, які виконують ці органи [8, 42]. Тривалий час їх діяльність взагалі не регламентувалась. З розвитком суспільних відносин поступово виникла потреба правового регулювання тих чи інших сфер діяльності. Оскільки оперативно-розшукова діяльність і її основна складова частина - конфіденційне співробітництво є державною діяльністю, то правова регламентація її здійснювалася за вимогами, що ставилися до неї. Якщо окремі напрями оперативно-розшукової діяльності так чи інакше відображалися в окремих правових актах, то конфіденційне співробітництво як цілком таємна, скрита від суспільства діяльність не згадувалася.

На нашу думку, практичне розв'язання проблем класифікації таких норм має знаходитися безпосередньо у сфері оперативно-розшукової діяльності, а тому більш прийнятною до сучасного стану ОРД є класифікація нормативно-правових актів, що регламентують оперативно-розшукову діяльність суб'єктів ОРД, запропонована науковцями, які поділяють їх на три наступні групи: Конституція й Закони України (зокрема, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Митний кодекси тощо); нормативно-правові акти міністерств, відомств і судових органів; міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна [7, 62]. На сьогодні питання щодо залучення особи до конфіденційного співробітництва з оперативним підрозділом, регламентуються як закритими, так і відкритими нормативними джерелами. Зокрема, питання щодо залучення особи до конфіденційного співробітництва з оперативним підрозділом регламентуються: 1) Міжнародними документами; 2) Конституцією України; 3) Законами України "Про оперативно-розшукову

діяльність”, “Про міліцію”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”; 4) Кримінальним процесуальним кодексом України; 5) підзаконними нормативно-правовими актами [4, 112].

Стосовно міжнародних документів відмітимо, що в більшості розвинутих демократичних країн в основу законодавчих актів, що регламентують здійснення правоохоронної діяльності, покладено вимоги, засновані на принципах, проголошених рядом міжнародно-правових документів Організації Об'єднаних Націй. Конфіденційне співробітництво в протидії злочинності в цьому випадку не є виключенням. Так, стаття 12 Загальної декларації прав людини, прийнятої резолюцією 217А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р., проголошує: “Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте й сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань”. Розглядаючи цю норму, необхідно звернути увагу на використання словосполучення “безпідставне втручання”. Тобто, якщо є підстави, то перелічені особисті права людини можуть бути обмежені. Стаття 4 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятого резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р., визначає загальний принцип збереження конфіденційності відомостей, отриманих посадовими особами: відомості конфіденційного характеру, що отримують посадові особи з підтримання правопорядку, зберігаються в таємниці, якщо виконання обов'язків чи вимоги правосуддя не вимагають іншого [7, 52]. Тобто відомості конфіденційного характеру можуть бути розповсюджені, якщо вони безпосередньо пов'язані з джерелами доказів у кримінальному судочинстві, безпосередньо стосуються процесу доказування. Зазначений документ також містить коментар, що є відомостями конфіденційного характеру: інформація, що може стосуватися особистого життя інших осіб або потенційно зашкодити інтересам таких осіб і особливо їх репутації. Слід зазначити, що подібні відомості можуть бути отримані саме в ході конфіденційного співробітництва й у цьому разі їх розголошення посадовими особами може каратися за нормами кримінального закону.

Національним першоджерелом оперативно-розшукової діяльності, та зокрема залучення особи до конфіденційного співробітництва, є Конституція України. Конституцією визначається, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, згідно з якими ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом. А правоохоронні органи держави та їх оперативні підрозділи зобов'язані захищати права й свободи громадян, життя, здоров'я, природне середовище, інтереси суспільства й держави від злочинних посягань [5, 19]. Саме тому відповідним правоохоронним органам в особі їх оперативних підрозділів надано право здійснювати ОРД.

Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р., закріпила нові принципи функціонування держави й органів боротьби зі злочинністю, визначила права та обов'язки не тільки людини й громадянина щодо суспільства й держави, але й обов'язки й права держави щодо її громадян [1]. Конституція України встановлює фундаментальні засади функціонування суспільства як

загалом, так і його окремих інституцій, зокрема системи правоохоронних органів. У відповідних статтях Основного закону держави відтворено ряд норм, які визначають конкретні права та свободи громадян, а саме: усі громадяни мають рівні конституційні права й свободи та є рівними перед законом (ст. 24); кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27); кожен має право на повагу його гідності (ст. 28); кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність (ст. 29); кожному гарантується недоторканність житла (ст. 30); кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); ніхто не може зазнавати втручання в особисте й сімейне життя; не допускається збирання, зберігання, використання й поширення конфіденційної інформації про громадянина без його згоди; гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію, вимагати вилучення будь-якої інформації про себе та членів своєї сім'ї, а також відшкодування матеріальної й моральної шкоди, завданої діями правоохоронних органів (ст. 32); кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (ст. 34); громадяни мають право на соціальний захист (ст. 46); кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55); кожному гарантується право знати свої права й обов'язки (ст. 57). Водночас ряд конституційних норм надає право у визначених законом випадках обмежувати окремі права й свободи людини. Ці заходи мають бути винятковими й тимчасовими. Так, гарантуючи кожному недоторканність житла, конституційні норми допускають: у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей і майна, а також у зв'язку з переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, застосовувати інший встановлений порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку (ч. 2 ст. 30); з метою запобігати злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо, з дозволу суду допускаються винятки щодо таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); у визначених законом випадках і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини допускається збирання, зберігання, використання й поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (ч. 2 ст. 32); в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам законом може бути обмежено право громадянина на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на вільне збирання, зберігання й розповсюдження інформації (ст. 34); право на свободу світогляду та віросповідання може бути обмежено законом в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я та моральності населення або прав і свобод інших людей (ст. 35) [1].

Здійснюючи подальший аналіз питань правових засад конфіденційного співробітництва громадян з органами внутрішніх справ, слушно навести цілком обґрунтовану позицію деяких науковців, які відзначають, що для регулювання конфіденційного співробітництва важливе значення мають норми Кримінального процесуального кодексу [5, 39; 7, 23]. Зокрема, чинний КПК України в

Главі 21 “Негласні слідчі (розшукові) дії” містить статтю 275 “Використання конфіденційного співробітництва”, що є нововведенням для вітчизняного кримінального процесу [3, 126; 6, 43]. Зокрема, чинний КПК України закріплює, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій [4, 126]. Такий підхід, за нашим переконанням, свідчить про суттєво нові підходи щодо сучасного стану правового регулювання залучення громадян до конфіденційного співробітництва з ОВС.

Аналіз наведених положень чинного законодавства свідчить, що існуючий стан правового регулювання залучення громадян до конфіденційного співробітництва з ОВС, хоча й здається, на перший погляд, достатньо повним, але при ретельному ознайомленні виявляється таким, що потребує вдосконалення з урахуванням міжгалузевих зв'язків, кореляції понять і визначень, особливостей організації й тактики конфіденційного співробітництва. Це, на нашу думку, буде сприяти забезпеченню вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами щодо своєчасного попередження, виявлення й розслідування кримінальних правопорушень.

Література

1. Конституція України закон України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 04.07.2013 р. № 2952-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

2. Про оперативно-розшукову діяльність закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 04.07.2013 р. № 3412-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: за станом на 04.07.2013 р. - К.: Алерта, 2013. - 304 с.

4. Албул С.В., Ноздрін Д.О. Протидія підрозділів карного розшуку незаконному обігу синтетичних наркотичних засобів: монографія / С.В. Албул, Д.О. Ноздрін. - Одеса: ОДУВС, 2014. - 200 с.

5. Албул С.В. Кримінальний процес: навч.-метод. посібник / С.В. Албул, С.Л. Дерев'янкін, О.Б. Пойзнер, О.В. Поліщук - Одеса: ОДУВС, 2014. - 266 с.

6. Албул С.В. Негласна робота оперативного апарату органів внутрішніх справ. [Текст]: навчально-методичний посібник / С.В. Албул, П.В. Дерев'янко, В.Б. Любчик, Р.В. Мукоїда; за заг. ред. д.ю.н., доц., Заслуженого юриста України, генерал-лейтенанта міліції А.М. Волощука. - Одеса: ОДУВС, 2013. - 208 с.

7. Тарасенко В.Є., Тарасенко Р.В. Інститут конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому праві: Монографія. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. - 176 с.

8. Усенко В.Ф., Некрасов В.А., Мацюк В.Я. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: Монографія. - К.: КНТ, 2007. - 204 с.

Григоренко О.І.

ад'юнкт

ОДУВС

Надійшла до редакції: 13.03.2014

УДК 343.97:343.326

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНОГО ТЕРОРИСТИЧНОГО ФОРМУВАННЯ, А ТАКОЖ ЙОГО ЗВ'ЯЗКІВ І ВЗАЄМИН З ІНШИМИ ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Терористичній організації притаманні ті ж ознаки, що й організованій терористичній групі, але водночас їй притаманні й усі ті ознаки, які характерні для злочинної організації. Створення терористичної групи чи організації є різновидом організованої злочинності й терористичної діяльності.

Ключові слова: терористична організація, злочинна організація, формування, організована злочинність.

Террористической организации присущи те же признаки, что и организованной террористической группе, но в то же время ей присущи и все те признаки, которые характерны для преступной организации. Создание террористической группы или организации является разновидностью организованной преступности и террористической деятельности.

Ключевые слова: террористическая организация, преступная организация, формирование, организованная преступность.

Terrorist organizations are characterized by the same features as the organized terrorist group, but at the same time inherent in all those features that characterize a criminal organization. Creation of terrorist group or

organization is a kind of organized crime and terrorism.

Keywords: terrorist organization, criminal organization, the formation of organized crime.

Політична мотивація тероризму не перетворює терористів у політичну силу, яка спроможна володіти необмеженою владою над певною соціальною групою. Які б не були політичні прагнення терористів, у певний момент усі вони використовують загальнокримінальні злочинні схеми й засоби. Вказане свідчить, що дослідження поняття й сутності злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, у сучасних умовах стає актуальним науковим і практичним завданням.

Серед західних науковців зазначені питання розглядалися А. Архарією, С. Брауном, Б. Броуді, П. Бувальдою, А. Вольферсом, Д. Гудбі, М. Капланом, Д. Кауффманом, Р. Куглером, У. Липманом, С. Хоффманом та ін. Особливістю цих робіт є поглиблена увага до теоретичних і методологічних аспектів забезпечення національної безпеки, до трансформації та еволюції структур безпеки держави впродовж останніх десятиліть.

У вітчизняній науці вказана проблематика розглядалася в низці публікацій, присвячених як проблемам національної безпеки, так і проблемі боротьби з